

ZA pravično trgovino

O PROJEKTU IN ZAKAJ JE IGRA
TRADEJACK SPLOH NASTALA

TRADEJACK in SupplyCha!nge

Igra Trade jack je nastala v okviru projekta SupplyCha!nge, v katerem je že od začetka leta 2015 združenih 29 nevladnih organizacij iz Evrope in globalnega juga. Povezale so se, da bi poiskale rešitve za naraščajoče onesnaženje okolja in slabe delovne razmere vzdolž globalnih oskrbovalnih verig prehrambnih izdelkov v evropskih supermarketih.

Trgovske verige imajo ogromen vpliv na globalne oskrbovalne verige, saj imajo dvojno vlogo: kot kupec (od dobaviteljev) in kot prodajalec (potrošnikom). Vloga supermarketov pa se pospešeno spreminja, saj ti niso več zgolj trgovci, ampak postajajo vse bolj tudi proizvajalci in ponudniki lastnih blagovnih znamk, ki že zasedajo mesta na njihovih policah. To pomeni velik potencial za pozitiven vpliv na čedalje večje izzive pravičnejše in trajnostne potrošnje. Zato so lastne blagovne znamke supermarketov glavno izhodišče projekta Supply Cha!nge.

Od supermarketov, nacionalnih vlad in Evropske unije zahtevamo otipljive in učinkovite ukrepe za izboljšanje delovnih in življenjskih razmer ter zmanjšanje negativnih vplivov na okolje vzdolž celotnih dobavnih verig. Supermarketi morajo prevzeti odgovornost za okoliščine, v katerih proizvajajo izdelke lastnih blagovnih znamk. Vlade v državah potrošnicah ter državah proizvajalkah pa morajo sprejeti in izvajati zakonodajo, ki bo zagotovila, da podjetja spoštujejo človekove in delavske pravice ter ravnajo spoštljivo in odgovorno do okolja.

<http://www.supplychainge.org/>

Partnerji igre TRADEJACK

Focus, društvo za sonaraven razvoj, je nevladna, nepolitična in nepridobitna okoljska organizacija, ki že od leta 2003 deluje z vizijo aktivne in ozaveščene družbe, ki živi uravnoteženo življenje znotraj okoljskih in družbenih omejitev našega planeta. Prek raziskovanja, povezovanja, informiranja in uporabe pravnih sredstev Focus išče rešitve za trajnostno in vključujočo prihodnost.

www.focus.si

ACTIONAID FRANCE – PEUPLES SOLIDAIRES že od svoje ustanovitve leta 1983 podpira ženske in moške po vsem svetu v njihovem boju za ekonomske, socialne in kulturne pravice. Prednostno deluje na področju prehranske neodvisnosti (pravica do hrane, dostop do zemlje), dostojnega dela (minimalna plača, pravica do združevanja), pravic žensk (boj proti neenakopravnosti in diskriminaciji) ter odgovornosti multinacionalnih korporacij.

<http://www.peuples-solidaires.org/>

Green Liberty - "Zalā brīvība" je nepridobitna in nevladna organizacija, ki deluje že od leta 1993. Deluje s ciljem informiranja skupnosti o družbenih in okoljskih vplivih sodobnih potrošniških trendov, trgovine in globalizacije ter opolnomočenja in spodbujanja ljudi k sprejemanju odgovornih odločitev, ki zmanjšujejo posredne in neposredne neželene okoljske in družbene vplive ter nasprotuje zlorabam moči.

<http://www.zalabriviba.lv/>

Kje tiči težava?

● **Christliche Initiative Romero (Christian Initiative Romero - CIR)** je neprofitna organizacija, ki svoje delovanje posveča pomoči revnim in deluje kot povezovalni člen med različnimi svetovi. Osredotoča se na družbeni in politični razvoj v El Salvadorju, Nikaragvi, Gvatemali in Hondurasu ter aktivno podpira skupnosti in organizacije v Srednji Ameriki, ki si prizadevajo za pravično in trajnostno družbo. Poslanstvo organizacije je gradnja mostov med Srednjo Ameriko in Evropo z izkazovanjem solidarnosti na jugu ter ozaveščanjem v zahodnih državah.

www.ci-romero.de

● **Environmental Centre for Administration and Technology (ECAT)** deluje od leta 1997. Je vodilna organizacija v Litvi, specializirana za politike trajnostnega razvoja na lokalni, regionalni in evropski ravni. Misija centra je promocija in krepitev aktivnosti na področju trajnostnega razvoja v občinah in lokalnih skupnostih z zagotavljanjem širokega nabora storitev.

<https://ecat.lt/>

Danes ima večina izdelkov za široko porabo globalno življenjsko zgodbo: izdelani so v različnih delih sveta, na koncu pa se prodajo čisto drugje. Proizvajalci pod pretvezo globalizacije zlasti zgodnje faze proizvodnje selijo v države z nizkimi plačami, s čimer obidejo zakonske zahteve delovnega in okoljskega prava svoje države. Tega se potrošniki običajno ne zavedajo, prav tako tudi ne družbenih in okoljskih problemov, ki ob tem nastanejo. Težave so prisotne tudi nižje v dobavni verigi: pri transportu, trgovini in porabi.

PRIDOBIVANJE SUROVIN

Kmetijsko pridelovanje oz. pridobivanje surovin

Družbeni problemi: hude kršitve človekovih pravic, denimo suženjske delovne razmere, pomanjkljiva varnost pri delu, nepregledna izplačila plač.

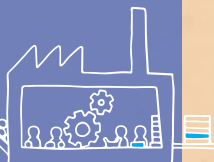
Okoljski problemi: uporaba gensko spremenjenih semen in kmetijskih kemikalij ter onesnaževanje vodnih virov.

PROIZVODNJA /PREDELAVA

Družbeni problemi: prepoved sindikatov in kolektivnih pogajanj, nizke plače, ustrahovanje, delovni pritiski, diskriminacija in nadlegovanje.

Okoljski problemi: uporaba kemikalij (denimo barvil in belil), ogromna poraba fosilnih goriv in izpusti.

LOGISTIKA /TRGOVINA

- transport in prodaja izdelkov

Družbeni problemi: nepoštene trgovinske prakse, povečevanje obsega dela pri delavcih v maloprodaji in logistiki, prekarizacija dela zaradi najemanja podizvajalcev in neodgovorne cenovne trgovinske politike.

Okoljski problemi: poraba energije in izpusti zaradi dolgih transportnih poti, hlajenja in uporabe sredstev za konzerviranje.

Vir: Label-labyrinth, CIR, 2017

PORABA

- nakup, uporaba in odstranjevanje izdelkov

Družbeni problemi: škodljive sestavine, 'greenwashing', lov na dobre kupčije in nepravilno odlaganje izdelkov.

Okoljski problemi: zavržena hrana in odpadna embalaža, odvržena oblačila, ki niso več v modi, ter izvažanje (strupenih) odpadkov v druge države.

Pridelovalci surovin, ki jih uporabljamo v vsakdanjem življenju, so pod vse večjim pritiskom. Trgovci in supermarketi vzdolž dobavnih verig zahtevajo nenehno nižanje njihovih cen. Lastniki plantaž ta pritisk prenašajo naprej na najšibkejše: delavce na plantažah ter okoliško prebivalstvo. Vse to na račun uničenega okolja.

Veliko študij, tudi tistih, ki so nastale v okviru projekta **SupplyCha!nge** (www.supplychaenge.org), opozarja na neprimerne delovne in življenjske razmere lokalnega prebivalstva in delavcev, ki nimajo druge izbire, kot da uporabljajo zastrupljeno vodo in zemljo v svojem vsakdanjiku. Poleg lokalnega onesnaženja in uničenja okolja, ki ga povzročata monokulturna pridelava in krčenje gozdov, pa taki sistemi prispevajo k podnebnim spremembam. Na svetovni ravni kmetijstvo prispeva kar četrtnino vseh antropogenih izpustov toplogrednih plinov.

Kritične točke dobavnih verig

Globalne dobavne verige izdelkov množične potrošnje imajo številne negativne posledice, ki segajo prek okoljskih in ekonomskih problemov do kršenja človekovih pravic. Na to opozarja tudi projekt SupplyChainGe (www.supplychainge.org). Najbolj pereči problemi so opisani v nadaljevanju. Med takšno blago denimo spadajo bombaž, kakav, palmovo olje, pomarančni sok, tropsko sadje, perutnina (zlasti v obliki predelanih izdelkov), sladkorni trs, tunina in kozice. Vendar enako velja tudi za druge surovine, med njimi denimo tiste, potrebne v sodobni tehnologiji za vsakdanjo rabo (na primer pametnih telefonih), nafta (pomislite samo na delto Nigra kot enega najhujših primerov), uran in druge.

PALMOVO OLJE

Proizvodnja in poraba palmovega olja se na svetovni ravni povečuje. Velik porast plantaž je vodil k številnim problemom, kot so prisilno razseljevanje, uničevanje družinskega kmetijstva ter bogatih ekosistemov. Proizvodnja palmovega olja razkriva več negativnih vidikov globalnih dobavnih verig. Nesorazmerje položajev moči, z maloštevilnimi multinacionalnimi podjetji, ki obvladujejo dele dobavnih verig v kombinaciji s filozofijo, ki postavlja dobiček in bogastvo posameznikov nad skupno dobro, povzročata trpljenje ljudi in narave.

- Kršitve človekovih pravic: nespoštovanje pravic avtohtonih prebivalcev, ki jim kradejo zemljišča, ki so bila že tradicionalno namenjena rabi za preživetje (prilaganje zemlje).
- Ogromne izgube biotske raznovrstnosti: stopnja izumiranja je primerljiva velikim izumrtjem, vendar je tokrat povzročitelj človek.

- Podnebne spremembe: poleg vpliva monokulturnih plantaž in delovnih strojev so zaradi krčenja deževnih gozdov s požiganjem ustvarili izjemno visoke izpuste toplogrednih plinov, ki povzročajo podnebne spremembe.

Kar 80 % piškotov in več kot 50 % izdelkov, ki jih najdemo na policah supermarketov, vsebuje palmovo olje. Kozmetika ter izdelki za osebno higieno in čistila pogosto vsebujejo palmovo olje v različnih količinah. Margarina, na primer, ga v povprečju vsebuje kar 21 %. Pogosto ga poimenujejo kar rastlinsko olje. V izdelkih, ki niso namenjeni prehrani, pa najdemo več kot 200 alternativnih poimenovanj za isto surovino.

KAKAV

Čeprav so kakavova zrna globalna dobrina, ki zadovoljuje željo po čokoladi v industrializiranih državah, je proizvodnja v rokah milijonov malih kmetov. Dejstvo je, da mednarodna čokoladna industrija povzroča ogromna neravnovesja v sektorju kot tudi hude družbene in okoljske težave, s katerimi se soočajo pridelovalci kakava.

- Otroško delo: samo v Gani in Slonokoščeni obali je zaradi prisilnega dela prikrajšanih za svoje otroštvo več kot 2 milijona otrok.
- Plačila, ki so nižja od dohodkov, potrebnih za preživetje, dodatno poslabšujejo položaj malih kmetov in povzročajo višanje starostne strukture kmetov (mladi se zaradi slabih razmer ne želijo več ukvarjati s kmetovanjem).
- Degradacija tal kot posledica velikih plantaž (zemlja pozneje ni primerna za nobeno rabo).
- Ekonomski protekcionizem in diskriminacija na trgu: proizvajalci določenega izdelka (denimo čokolade) ne morejo izdelati "od kakava do tablice", saj so uvozne carine EU za končne izdelke 34 odstotkov in več, medtem ko je surov kakav v celoti oproščen uvoznih carin. Tako proizvajalci ne morejo ustvarjati dodane vrednosti.

Druge dobrine vsakdanje potrošnje

KAVA

Potrošniki na letni ravni za pitje kave potrošimo več, kot zaslužijo pridelovalci surovine, ki je osnova priljubljene pijače.

- Dirka do dna in razmerja odvisnosti: posredniki znižujejo cene kave pod ceno na borznih trgih, zaradi česar kmetje ne morejo preživljati svojih družin.
- Podnebne spremembe močno vplivajo na rastline, saj so te občutljive na spremembe (bolezni, škodljivci, višje temperature).
- Težke delovne razmere: pomanjkanje zaščitnih oblačil, neplačane nadure, odsotnost pogodb o zaposlitvi, plačila, nižja od dohodkov, potrebnih za preživetje, odsotnost delavskih sindikatov.

BANANE

Banane so najbolj prodajano sadje na svetu. Ni jih treba oglaševati, saj si jih vsi želijo. So smešno poceni in hiter ter zdrav prigrizek, ki ne potrebuje embalaže. Vendar ima zgodba o bananah tudi temno plat. Tone kemikalij, uničena pokrajina, zdravju škodljive delovne razmere.

- Zdravstvene težave: delavci nimajo ustrezne zaščite, škropljenje pesticidov iz zraka zastruplja okolje in ljudi, vključno z zemljišči v okolici plantaž.
- Okoljske težave: močno poškodovano lokalno okolje (veliko onesaženje, zastrupljena voda) in težave z odpadki.
- Kršenje pravic delavcev: delavci nimajo pravice do združevanja v sindikate in do kolektivnih pogodb.
- Zlorabe žensk: omejevanje pravic žensk, težava so tudi spolne zlorabe.

PERUTNINA

Potrošnja perutnine na globalni ravni raste hitreje od katerekoli druge vrste mesa. Poročila, kot je »Ujeti v svetovni kuhinji« (Trapped in the Kitchen of the world) ali ugotovitve brazilske raziskovalne mreže Repórter Brazil razkrivajo zlorabe delavcev in razgaljajo neodgovornost evropskih trgovcev, ki še vedno ne ukrepajo ob kršitvah človekovih pravic.

- Novodobno suženjstvo je posledica začaranega kroga dolga, do katerega prihaja zaradi nezakonitih zniževanj plačil za prevoz ter oderuških cen za nastanitev in hrano.
- Diskriminacija delavcev migrantov, ki nimajo nobenih pisnih pogodb.
- Škodljivi vplivi na zdravje: med delavkami je stopnja prekinitev nosečnosti petkrat višja kot v splošni populaciji.
- Dolgi delovniki: 12- do 17-urne izmene z vmesnimi odmori.

POMARANČNI SOK

Pomarančni sok je najpogostejša sadna pijača na svetovni ravni. V letu 2013 ga je globalno gledano posameznik v povprečju popil 7,8 litra. Rezultati raziskav v Braziliji in Evropi osvetljujejo problematiko, ki jo trgovci pogosto želijo prikriti: odvisnost in izkoriščanje delavcev na plantažah in v tovarnah ter okoljsko uničenje, ki je posledica množične rabe pesticidov.

- Zlorabe delavcev: brez ustrezne zaščite proti pesticidom, dolgi delovniki, brez zavarovanja, brez pogodb.
- Koncentracija trgov in monopoli, korupcija.
- Okolje: krčenje gozdov v Južni Ameriki in visoka stopnja uporabe pesticidov uničujeta lokalno okolje in prispevata k podnebnim spremembam.
- Zdravstvena tveganja: visoka stopnja umrljivosti zaradi zastrupitev (pesticidi).

Skupni problemi

DEFORESTACIJA

Gozdovi so kompleksni ekosistemi, ki vplivajo na domala vsa bitja na Zemlji. Njihovo uničevanje lahko sproži uničujočo verigo posledic, tako na lokalni kot tudi globalni ravni.

Množično uničevanje gozdov ima zelo velik vpliv na spreminjanje podnebja, izumiranje rastlinskih in živalskih vrst, vodne cikle, erozijo tal, kakovost življenja ter kršenje pravic avtohtonega prebivalstva.

Dejstva in številke: približno polovica tropskih gozdov na svetovni ravni je že bila posekana. Izguba gozdov prispeva med 6 in 12 odstotkov letnih globalnih izpustov CO₂. Vsako minuto izgubimo za 36 nogometnih igrišč gozdov.

IZGUBA BIOTSKE RAZNOLIKOSTI

Danes izumirajo živalske in rastlinske vrste kot še nikoli. Znanstveniki izgubo primerjajo z velikim izumrtjem dinosavrov. Razlika je, da tokrat vzrok ni v naravnem pojavu, temveč pohlepu po materialni rasti. Ključni razlog za take izgube je izguba življenjskega okolja zaradi širjenja monokulturnih plantaž.

KRŠENJE ČLOVEKOVIH IN DELAVSKIH PRAVIC

Na plantažah je prisotno kršenje mednarodno sprejete zakonodaje, kot tudi standardov shem certificiranja. Raziskave kažejo na kršitve, kot so zloraba otroškega dela, trgovina z ljudmi, vklepanje v dolgove ter izplačevanje plač, ki ne zadostujejo za osnovno preživetje.

Delavci so pogosto brez pogodb, brez pravice do združevanja, brez dostopa do zdravstvene nege in zavarovanja ter brez varovalnih oblačil. Lokalnemu prebivalstvu je delo na plantažah pogosto onemogočeno, saj najemajo delovno silo, ki prihaja iz revnejših predelov ali pa je brez dokumentov in tako bolj ranljiva. Tako so delavci odvisni, prebivalstvo pa ranljivo, saj je njihovo okolje, ki pomeni osnovo za preživetje, pogosto zastrupljeno in uničeno.

1,5 milijona otrok dela v kmetijskem sektorju zgolj v Indoneziji.

Certifikati

Oznake in certifikate je mogoče primerjati glede na učinke, ki jih imajo na okolje in družbo ter upravljanje in transparentnost informacij, na spletni strani: www.supplychainge.org.

Ekološki logotip EU (srebrni certifikat) je najpogosteje uporabljana oznaka za ekološke izdelke v EU. Ekološko kmetijstvo je način pridelave hrane, ki si prizadeva za varovanje okolja. Zagotavlja, da je bila hrana pridelana v skladu s strogimi predpisi EU za okolje in dobro počutje živali.

Zagotavlja, da: je proizvodnja trajnostna ter spoštuje naravo, se nadzor izvaja vsaj enkrat letno, so živali proste reje, ni GSO, so strogo omejeni pesticidi in gnojila, omejeni so dovoljeni aditivi in da je večina virov lokalnega izvora.

Logotip pravične trgovine (zlat certifikat) zagotavlja spoštovanje človekovih pravic in okolja v celotni dobavni verigi. Pravična trgovina ni humanitarna shema. Dokazuje pa, da lahko trgovina deluje tudi na drugačnih principih, ki so pravični do vseh udeležencev. To počne tako, da spreminja ustaljena pravila in skrbi za kakovost izdelkov.

Osnovni principi so: preglednost, partnerstvo, pravično plačilo, enakopravnost med spoloma, prepoveduje otroško in prisilno delo, zagotavlja podporo celotni skupnosti ter spoštuje okolje.

Obstajajo še številne nacionalne in mednarodne, državne in zasebne sheme certificiranja. Preverite na: www.supplychainge.org.

Alternativo nepravičnim praksam pa lahko udeležimo tudi sami, s tem, ko premišljeno opravljamo nakupne odločitve ter izbiramo pravično in odgovorno, **predvsem pa kupujemo manj.**

Kaj lahko naredis ti?

Vedemo se lahko kot potrošniki ali pa državljani. Kot potrošniki imamo v denarnici moč izbire vsak dan. Vsaka potrošniška odločitev podpira določene proizvodne in potrošniške prakse ter določene sisteme.

Prvi korak etične potrošnje je nenakup, manj trošenja. Naslednji koraki so deljenje, skupna raba, popravilo, reciklaža, nadgradnja, ponovna raba, sprememba rabe izdelkov. Če moramo vseeno kupiti, naj bo to lokalno, ekološko ter iz pravične trgovine.

Kot državljani lahko vplivamo na različne načine. Od odločevalcev lahko zahtevamo, da prekinajo škodljive prakse. Pridružimo se lahko kampanjam, organiziramo akcije, podpisujemo peticije, širimo informacije. Od supermarketov lahko zahtevamo, da spremenijo razmere v njihovih dobavnih verigah.

Kot človeška bitja pa lahko postanemo prostovoljci, se povežemo z lokalno skupnostjo doma in po svetu ter začnemo izvajati skupnostne prakse, zaženemo projekt obnovljivih virov in začnemo živeti namesto trošiti.

ZAČNIMO ŽIVETI TAKO, KOT SE NAM ZDI PRAVIČNO, PRI TEM PA UŽIVAJMO.

Vprašanja

za razpravo po igri

- Kaj je vplivalo na tvojo izbiro kart virov olja?
Ali se je to spreminjalo skozi igro? Zakaj?
- Ali se je tvoje razumevanje problematike palmovega olja
in dobavnih verig supermarketov spremenilo? Kako?
- Na kakšen način misliš, da lahko potrošniki vplivamo
na načine, kako supermarketi nabavljajo svoje izdelke?

**NI VEČ VPRAŠANJE, KAJ LAHKO STORIŠ,
TEMVEČ KAJ BOŠ NAREDIL/A?**